

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI
projekti Arheološkog instituta u 2013. godini

Redakcija

Vesna Bikić
Snežana Golubović
Jelena Anđelković Grašar

Urednica

Dragana Antonović

Beograd 2014

Izdavač

Arheološki institut
Beograd, Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd, Srbija
e-mail: institut@ai.ac.rs
www.ai.ac.rs
Tel. +381 11 2637191

Za izdavača

Slaviša Perić

Redakcija

Vesna Bikić
Snežana Golubović
Jelena Anđelković-Grašar

Urednica

Dragana Antonović

Korektura

Selena Vitezović

Grafički dizajn i prelom

vojislav filipović

Štampa

Tronik dizajn

Tiraž

100

Tekstovi objavljeni u ovom zborniku prezentovani su na naučnom skupu „Rad Arheološkog instituta u 2012. i 2013. godini“ održanom na Viminacijumu 27. novembra 2013. godine.

ISBN 978-86-80093-93-2

SADRŽAJ

Redakcija, Uvod	5
Slaviša Perić, Olga Perić, Slatina–Turska Česma, Drenovac: arheološka istraživanja u 2013. godini	12
Aleksandar Kapuran, Aleksandar Bulatović, Donje Vranje 1 i 2, neolitsko i kasnoantičko naselje u basenu južne Morave	18
Aleksandar Bulatović, Dragan Milanović, Selen Vitezović, Preliminarni rezultati istraživanja lokaliteta Bujanj u 2013. godini	22
Dragan Milanović, Bojana Ilijić, Arheološka istraživanja lokaliteta Škodрино Polje kod Knjaževca	26
Aleksandar Kapuran, Aleksandar Bulatović, Nataša Miladinović-Radmilović, Mokranjske Stene. Rezultati istraživanja 2013. godine	30
Dragana Antonović, Momir Vukadinović, Ana Cicović, Prljuša – Mali Šturac. Istraživanje 2013. godine	34
Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Marija Jovčić, Ružana, metalurški centar iz bronzanog doba u Banjskom polju kod Bora	38
Ivana Popović, Stefan Pop-Lazić, Bojan Popović, Vujadin Vujadinović, Emil Cabunac, Arheološka iskopavanja u Sremskoj Mitrovici 2013. godine – lokalitet 85	42
Snežana Nikolić, Ivan Bogdanović, Ljubomir Jevtović, Goran Stojić, Arheološka istraživanja viminacijumskog amfiteatra u 2013. godini	48
Mladen Jovičić, Saša Redžić, Istraživanje antičke vile rustike na lokalitetu Nad Klepečkom (Viminacijum) u 2013. godini	54
Ilija Danković, Svetlana Petaković, Istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum)	60
Sofija Petković, Gordan Janjić, Nikola Radinović, Carska rezidencija Vrelo-Šarkamen kod Negotina Arheološka istraživanja 2013. godine	64

Stefan Pop-Lazić, Maja Živić, Bojan Popović, Vujadin Vujadinović, Gamzigrad (Feliks Romulijana) – Istraživanja kule 15 u toku 2012-2013. godine	70
Sofija Petković, Bojana Ilijić, Nikola Radinović, Nekropola Slog – Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca. Zaštitna arheološka iskopavanja 2013. godine	76
Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant, Ivan Bugarski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2013. godini	82
Gordana Jeremić, Kasnoantička nekropola u Jagodin Mali-Niš (Naissus) u svetlu novih proučavanja i dva značajna jubileja	86
Olivera Ilić, Milica Tapavički-Ilić, Đorđe Ćirić, Viminacijum: eksperimentalna arheologija u okviru projekta OpenArch	90
Milica Tapavički-Ilić, Nemanja Mrđić, Eksperimentalna arheologija. Kremacija i priprema groba tipa Mala Kopašnica – Sase	94

Sofija Petković, Arheološki institut Beograd
 Gordan Janjić, Muzej Krajine Negotin
 Nikola Radinović, Beograd

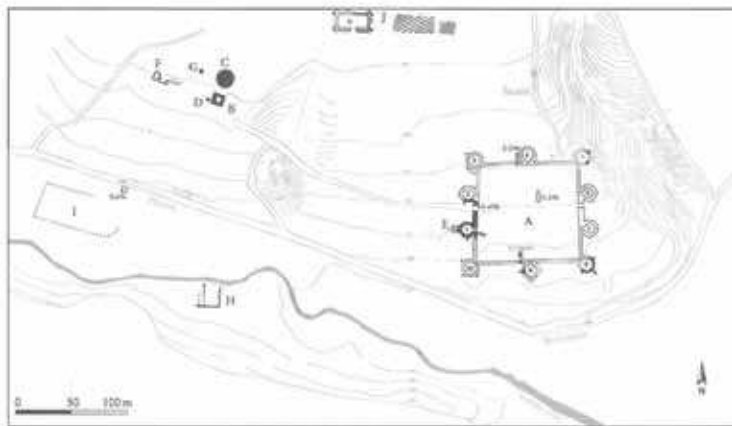
**CARSKA REZIDENCIJA VRELO-ŠARKAMEN KOD NEGOTINA
 ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA 2013. GODINE¹**

Rimsko nalazište Vrelo nalazi se na desnoj obali Vrelske reke, 6 km zapadno od sela Šarkamen, kod Negotina. Od 1994. do 2003. godine SANU, Arheološki institut u Beogradu i Muzej Krajine u Negotinu vršili su sistematska arheološka istraživanja ovog lokaliteta, što je rezultiralo otkrićem utvrđenja carske rezidencije iz perioda tetrarhije i memorijalnog kompleksa sa carskim mauzolejom i tumulom. Otkriveno je i više rimskih objekata ekonomskog karaktera, na desnoj i levoj obali Vrelske reke (Vasić, Tomović 2005) (sl. 1).

Projekat *Vrelo-Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija* zajednički je projekat Arheološkog instituta u Beogradu i Muzeja Krajine u Negotinu.² U cilju njegove uspešne realizacije 2011. godine potpisan je ugovor o saradnji između ove dve institucije.

Projekat obuhvata sledeće aktivnosti:

1. zaštitna arheološka istraživanja;
2. konzervaciju i muzeološku obradu pokretnih nalaza sa ranijih iskopavanja i
3. konzervaciju, restauraciju i prezentaciju arhitektonskih celina.

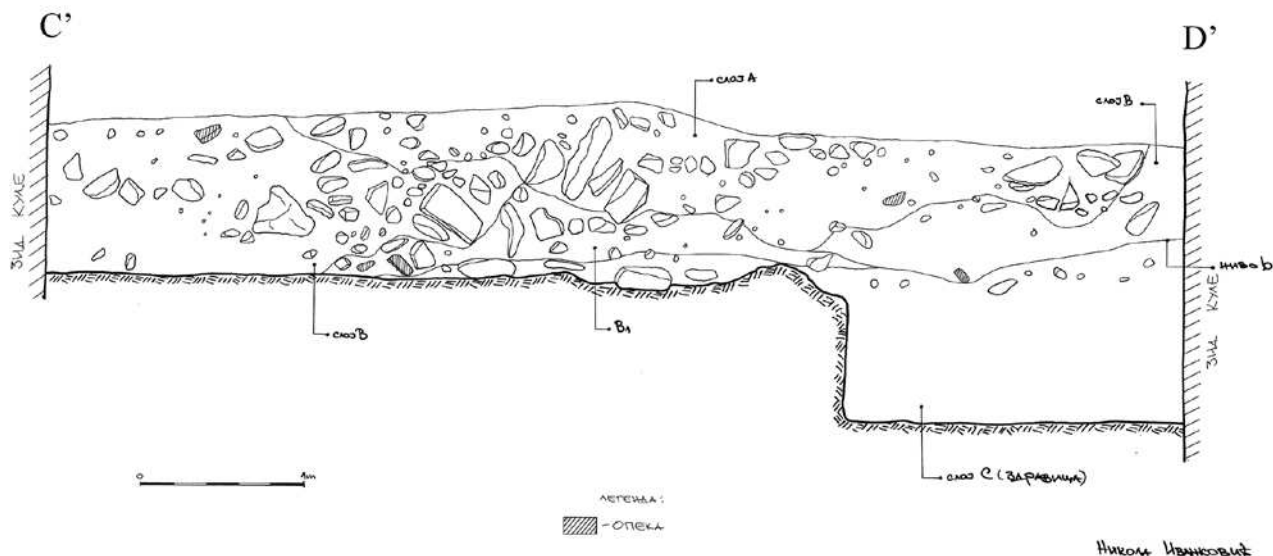

Sl. 1. Vrelo-Šarkamen, panorama nalazišta sa jugoistoka i generalni plan

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Romanizacija, urbanizacija i transformacija urbanih centara civilnog, vojnog i rezidencijalnog karaktera u rimskim provincijama na tlu Srbije“ (OI 177007), Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² Godine 2013. projekat je sufinansiran sredstvima Ministarstva kulture, informacija i informacionog društva Republike Srbije i Muzeja Krajine iz Negotina.

U cilju ostvarenja projekta od 15. jula do 21. avgusta 2013. godine realizovana su sistematska arheološka iskopavanja jugoistočne kule (kule 8) utvrđene palate. Ova kula je delimično otkrivena u kampanjama 1994-1995. godine, kada je utvrđen njen tlocrt (kružna kula sa tri pravougaona kontrafora) i njene dimenzije (spoljašni prečnik od 15,7 m). S obzirom na to da kula 8 dominira nad dolinom Vrelske reke i da se nalazi u blizini etno-objekta, koji je baza arheološkog nalazišta i čuvarske službe na lokalitetu, odlučeno je da se pristupi njenom istraživanju i prezentaciji, zajedno sa platnom južnog bedema, paralelnog sa Vrelskom rekam (sl. 1).³

Sl. 3. Kontrolni profil C'D' (zapadni profil) u unutrašnjosti kule 8

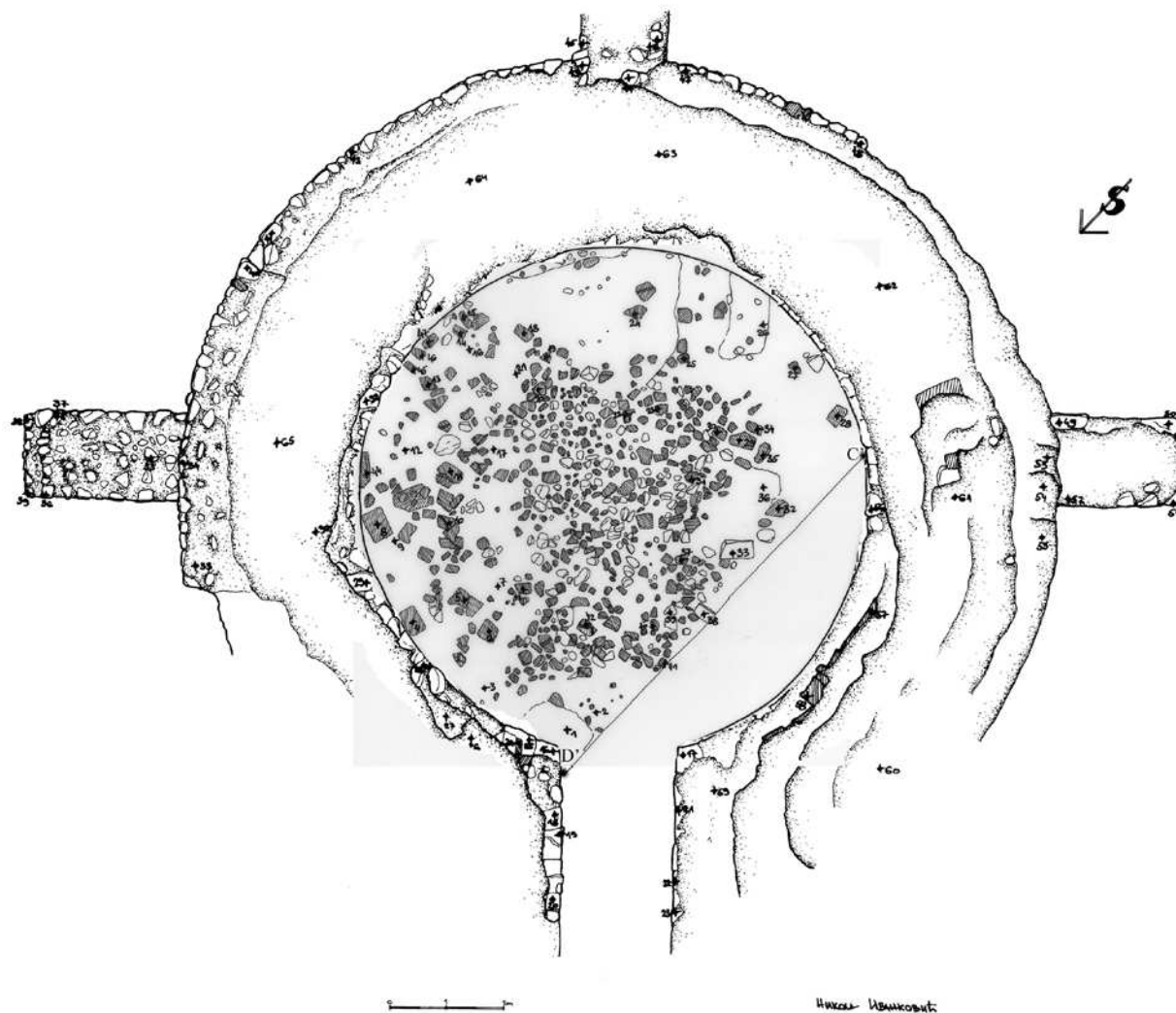
U ovogodišnjoj kampanji u potpunosti je istražena unutrašnjost kule 8 do prvobitnog nivoa poda ovog objekta (nivo b), kao i deo ulaza u kulu iz unutrašnjosti utvrđenja. Prilikom ovih iskopavanja, uz zapadnu stranu unutrašnjeg lica kule ostavljen je kontrolni profil u širini od 1 m.

Iskopavanjima je konstatovana sledeća stratigrafija kulturnih slojeva u kuli 8 (sl. 2):

- sloj humusa sa vegetacijom;
- sloj intenzivnog građevinskog šuta – lomljenog kamena i fragmenata rimskih opeka izmešanih sa krečnim malterom;
- sloj A – svetlomrka zemlja sa građevinskim šutom (lomljeni kamen i fragmenti rimskih opeka izmešanih sa krečnim malterom). U ovom sloju, pored fragmenata keramike (4-5. vek) i životinjskih kostiju, nađeni su i mala dvostruka perlica od staklene paste crvene boje (C-5), dva fragmenta žiška od sivo pečene gline (C-6) i ulomak kamena (krečnjak), zaravnjen s jedne strane, na kojoj se uočavaju tragovi zelene boje i belog krečnog maltera (E-1);

³ Stručnu ekipu činili su: dr Sofija Petković, viši naučni saradnik Arheološkog instituta – rukovodilac istraživanja, Gordan Janjić, kustos savetnik i direktor Muzeja Krajine u Negotinu – arheolog i menadžer istraživanja, Nikola Radinović M.A, arheolog iz Beograda, Nikola Ivanković, apsolvent arhitekture iz Niša i inž. Borislav Marković, geodeta iz Negotina. Iskopavanja su realizovana sa 8 fizičkih radnika od 15. 07. do 13. 08. 2013. godine, dok su mere tehničke zaštite nalazišta i geodetska snimanja izražene površine i objekta obavljena u periodu od 15-21. 09 2013. godine.

– nivo a – nivo u osnovi sloja A u ulazu u kulu čini svetložuti malter lošijeg kvaliteta, sa krupnijim šljunkom. Ulaz u kulu iz utvrđenja, koji se pruža u pravcu severozapad – jugoistok, ima dovratnike od tesanika, a njegova širina na unutrašnjem licu zida kule iznosi 2,03 m. Ulaz je otkriven u dužini od 1,40 m ka unutrašnjosti kule. Ovo je sekundarni nivo u kuli 8, nastao, sudeći prema oskudnim arheološkim nalazima, krajem 4. veka;

Sl. 2. Kula 8, osnova na nivou prvobitnog poda (nivo b)

– sloj B – sloj crvene peskuše, izmešane sa građevinskim šutom. U ovom sloju nađena je mala količina fragmenata kasnoantičke keramike (4. vek) i dosta životinjskih kostiju, kao i fragment posude (pehara) od bezbojnog stakla (C-7), atipični fragment staklene posude (C-8), gvozdna kukica (reza) katanca (C-9) i deo kamenog kalupa za livenje manjih metalnih predmeta nepoznate namene (C-10), što svedoči o korišćenju objekta u vreme po napuštanju izgradnje carske palate;

– sloj B 1 – sloj nivelacije od crvene peskuše izmešane sa sitnijim šutom i šljunkom, koji leži na nivou b, prvobitnom podu kule 8;

– nivo b – podnica od žućkastobelog krečnog maltera u osnovi sloja B 1, mestimično oštećena, sa ostacima popločanja od opeka ulivenih u malter. U središnjem delu kule podnica je oštećena korenjem drveća i ispod nje je vidljiv sloj drenaže od sitno lomljenih opeka izmešanih sa žutim peskom. Podnica je delovanjem erozije, zbog velikog pada terena od severa ka jugu, na više mesta dilatirala od unutrašnjeg lica kule. Na podu nisu otkriveni tragovi urušene krovne konstrukcije (ugljenisane drvene grede, krovne tegule i imbreksi), što indicira da objekat nije bio završen (sl. 3);

– sloj C – sloj žućkasto-crvene glinovite peskuše, kulturno sterilan – zdravica. Ispred ulaza u kulu, u unutrašnjosti kule, otvorena je kontrolna sonda, u kojoj je do dubine od 1, 20 m od nivoa poda (nivo b) konstatovana zdravica.

Na osnovu arheoloških istraživanja 2013. godine može se zaključiti, da je kula 8 bila zamišljena kao objekat monumentalnih dimenzija (unutrašnji prečnik 9 m, debljina zida 3, 50 m), ali da nije nikada završena, odnosno “stavljena pod krov”. Debljina zida i masivni kontrafori sa spoljašnje strane ukazuju da je bilo planirano da kula postigne veliku visinu, najverovatnije 10–12 m, kako bi dominirala dolinom Vrelske reke, ali nije izvesno da je njeno zidanje završeno. Sada je očuvana visina zida kule između 1,5–2,5 m. Takođe, utvrđeno je da je ulaz u kulu monumentalno koncipiran (širina od 2, 03 m, dovratnici i prag od tesanika, dužina ulaza preko 1,5 m), sa svodom znatne dužine (sl. 4).

Stratigrafija kulturnih slojeva i malobrojni arheološki nalazi potvrđuju sekundarnu upotrebu kule, kao odbrambenog ili ekonomskog objekta, što je već konstatovano u južnoj kuli zapadne kapije utvrđenja. Posle napuštanja izgradnje carske rezidencije bedemi palate su krajem 4. veka poslužili praktičnijoj svrsi, kao *refugium* za okolno stanovništvo ili kao utvrđeni privredni centar.⁴

Bibliografija:

Vasić, Tomović 2005 – M. Vasić, M. Tomović, Šarkamen (East Serbia): An Imperial Residence and Memorial Complex of the Tetrarchic Period, *Germania 83, 2005, 2.Halbband: 257-307.*

⁴ Slična situacija je konstatovana u carskoj palati na Gamzigradu (*Felix Romuliana*) u periodu od poslednje četvrtine 4. do poslednje četvrtine 5. veka.